

ARCHIWUM: AKTYWACJA!

Konferencja online inaugurująca cyfrowe
Archiwum Instytutu Pileckiego

12-13.01.2021

Polska między totalitaryzmami.

Historia w jednym miejscu

W Archiwum Instytutu Pileckiego gromadzimy i udostępniamy dokumenty w wersji cyfrowej. Zapisane są w nich losy obywateli polskich, którzy w XX wieku doświadczyli dwóch totalitaryzmów: niemieckiego i sowieckiego. Pozyskujemy je z instytucji polskich i zagranicznych: Bundesarchiv, United Nations Archives, brytyjskich National Archives, IPN, polskich archiwów państwowych i wielu innych. Budujemy w ten sposób centrum wiedzy i ośrodek kompleksowych badań nad II wojną światową i podwójną okupacją w Polsce. Dla naukowców, dziennikarzy, ludzi kultury, rodzin ofiar i świadków zbrodni oraz wszystkich innych zainteresowanych historią.

Nasze archiwum zgromadziło już ponad 5 tys. jednostek archiwalnych, co przekłada się na przeszło milion stron dokumentów. A to zaledwie początek. Prowadząc rozbudowany program archiwalny i digitalizując źródła na skalę masową, zbieramy w jednym miejscu dokumenty potrzebne do badań nad polskim doświadczeniem konfrontacji z dwoma totalitaryzmami w XX wieku, zwłaszcza podczas II wojny światowej. Historyk, który chciałby zapoznać się z nimi wszystkimi w wersji oryginalnej, musiałby odwiedzić kilka państw europejskich oraz udać się do Stanów Zjednoczonych. W naszym archiwum obok siebie są przechowywane dowody zbrodni niemieckich i sowieckich. Głosy obywateli polskich – ofiar i świadków dwóch totalitaryzmów – rzucają nowe światło na dokumentację wytworzoną przez aparaty terroru obu reżimów. Zapisy pierwszych prób rozliczenia zbrodniarzy, podejmowane w czasie wojny przez Polskie Państwo Podziemne i rząd na uchodźstwie, zostają skonfrontowane z powojenną dokumentacją procesową. Chcąc wprowadzić polskie świadectwa do obiegu międzynarodowego, trzeba uwypuklić ich wartość i znaczenie na tle głównego korpusu źródeł do historii XX wieku, zwłaszcza II wojny światowej i reżimów totalitarnych. Nasze archiwum umożliwia, inspiruje i wspiera taką refleksję, zapraszając do niej uczonych z kraju i ze świata.

Inauguracja Archiwum Instytutu Pileckiego to okazja do prezentacji jego sposobu działania, funkcjonalności i zgromadzonych dotąd zbiorów. To zarazem szansa na ożywienie idei archiwum jako takiego. Idea ta stanowi bowiem trwały fundament i nieodzowny punkt odniesienia w dyskusji nad tym, kim jesteśmy – skąd przychodzimy i dokąd zmierzamy. Ponadto, tradycyjna funkcja archiwum jako źródła rzetelnej wiedzy i miejsca weryfikacji faktów wydaje się kluczowa w obliczu zalewu fałszywymi informacjami i półprawdami oraz manipulacji, z którymi mamy do czynienia w przestrzeni publicznej. Podczas konferencji online porozmawiamy o roli archiwów we współczesnych społeczeństwach. Zapytamy o ich miejsce w warsztacie pracy historyka, zbadamy ich interakcje z kulturą współczesną, zastanowimy się nad strategiami i narzędziami ich udostępniania. Nowoczesne instytucje archiwalne są miejscami otwartymi, które przyciągają publiczność i atrakcyjnie prezentują swoje zbiory. Od dziś dołącza do nich Archiwum Instytutu Pileckiego.

12 STYCZNIA

9.00–10.15

Otwarcie:

Wojciech Kozłowski,
Dyrektor Instytutu Pileckiego

Prezentacja Archiwum Instytutu Pileckiego i jego zasobów:

Archiwum Instytutu Pileckiego
– Krzysztof Wiśniewski,
Instytut Pileckiego

Bundesarchiv
– Hanna Radziejowska,
Pilecki-Institut Berlin

UNWCC i The National Archives
– John Cornell, Instytut Pileckiego

Świadkowie Epoki
– Wojciech Saramonowicz,
Instytut Pileckiego

Zapisy Terroru
– Karol Kalinowski, Instytut Pileckiego

10.30–12.00

Panel I. Archiwum nowoczesne. Jak archiwa docierają dziś do odbiorców?

Moderacja:

Tomasz Stefanek, Instytut Pileckiego

Dyskutują:

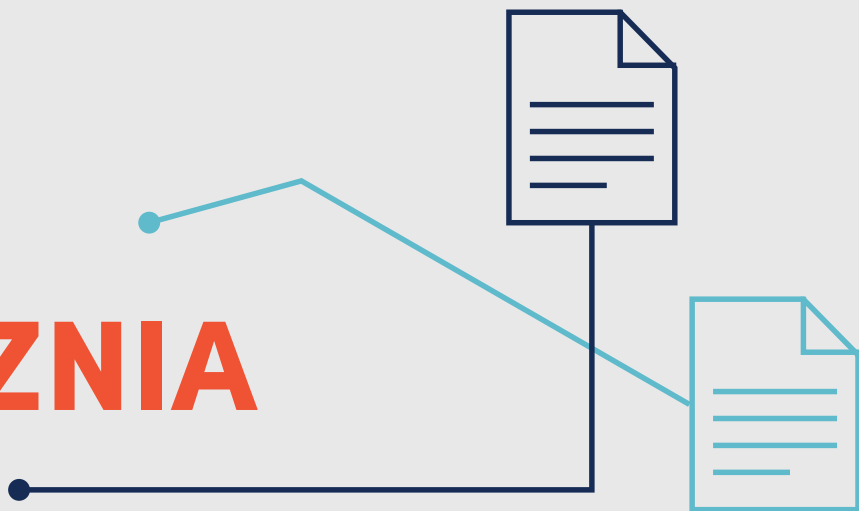
Tobias Herrmann, Bundesarchiv

Tamas Kiss,
Uniwersytet Loránda Eötvösa
/ Qulto International

Monika Maniewska,
Instytut Pileckiego

Hanna Węgrzynek,
Muzeum Getta Warszawskiego

12 STYCZNIA

14.00–15.30

Panel II. Prawda i narracja. Rola archiwów we współczesnej dyskusji o historii

Moderacja:

Mateusz Werner, Instytut Pileckiego

Dyskutują:

Jochen Böhrer,
Friedrich-Schiller-Universität Jena

Danuta Drywa, Muzeum Stutthof

Roger Moorhouse, historyk,
autor m.in. książki *Polska 1939*

Andrzej Zawistowski,
Instytut Pileckiego

15.45–17.15

Panel III. Archiwum w kulturze. Jak z dokumentów rodzą się opowieści?

Moderacja:

Barbara Schabowska,
Instytut Adama Mickiewicza

Dyskutują:

Grzegorz Czerniak,
Instytut Pileckiego

Filip Gańczak,
Instytut Pamięci Narodowej

Krzysztof Noworyta, animator kultury

Kai Pfeiffer, artysta wizualny

Hanna Radziejowska,
Pilecki-Institut Berlin

13 STYCZNIA

18.00–19.15

**Panel IV. Śledztwa i procesy powojenne zbrodniarzy.
Wartość historyczna powojennej dokumentacji procesowej
w kontekście badań nad II wojną światową oraz refleksji
nad rozliczeniami we współczesnych demokracjach**

Moderacja:

Hanna Radziejowska, Pilecki-Institut Berlin

Dyskutują:

Andrej Angrick, Hamburger Stiftung zur Förderung von Wissenschaft und Kultur

Christian Frosch, reżyser filmowy, autor m.in. filmu *Murer – anatomia procesu*

Joanna Nickel, Instytut Pileckiego

Podczas debaty porozmawiamy o wartości historycznej dokumentacji procesowej dla badań nad II wojną światową. W jakim stopniu dzisiaj źródła archiwalne, zwłaszcza zapisy przesłuchań, materiały procesowe tworzone od czasu procesów norymberskich po lata 60., 70. otwierają nowe perspektywy badawcze do poznania i opisanie zbrodni popełnionych przez funkcjonariuszy III Rzeszy? Zagadnienie powojennych umorzonych śledztw i procesów kończących się często uniewinnieniem zbrodniarzy austriackich i niemieckich prowadzi także do istotnych rozważań nad rozliczeniami we współczesnych państwach demokratycznych.

Dr Andrej Angrick, historyk, ukończył studia doktoranckie na Uniwersytecie Technicznym w Berlinie na temat historii Einsatzgruppe D i od tego czasu prowadzi badania nad historią polityki okupacyjnej i eksterminacyjnej. Od 1997 roku jest zatrudniony jako historyk przez Hamburger Stiftung zur Förderung von Wissenschaft und Kultur. Pracował jako śledczy w Amerykańskim Urzędzie ds. Dochodzeń Specjalnych, a od 2007 roku także jako biegły sądowy w tzw. Ghetto Pension Proceedings. Jest członkiem rady doradczej YAHAD in Unum i Protecting Memory, organizacji zajmujących się zabezpieczeniem nieodkrytych wcześniej masowych grobów zbrodni nazistowskich. Jest autorem różnych monografii i licznych esejów oraz współredaktorem wydań dokumentalnych, m.in.: *Aktion 1005. Spurenbeseitigung von NS-Massenverbrechen 1942–1945* (2018), dwutomowego dzieła o zorganizowanym procesie zacierania śladów zbrodni III Rzeszy w Europie Środkowo-Wschodniej.

Dr hab. Jochen Böhrer, historyk, wykłada w katedrze historii Europy Wschodniej na Uniwersytecie Friedricha Schillera w Jenie. Wcześniej pracował w Imre-Kertész-Kolleg w Jenie (2010–2019) oraz w Niemieckim Instytucie Historycznym w Warszawie (2000–2010). Jest ekspertem w dziedzinie historii Europy Wschodniej w dobie wojen światowych. Jego publikacje (ostatnio *Wojna domowa. Nowe Spojrzenie na odrodzenie Polski*, wydanie polskie: ZNAK 2018 / wydanie angielskie Oxford University Press 2018) ukazały się w językach angielskim, polskim i niemieckim.

Grzegorz Czerniak, reżyser, scenarzysta, operator filmowy. Autor 20 filmów dokumentalnych oraz kilkuset odcinków programów telewizyjnych. Od lat 90. działa w Stowarzyszeniu Wspólnota Polska. Organizował liczne wyjazdy artystyczne do Rosji, na Litwę, Łotwę, Białoruś, Ukrainę i do Francji. W 2001 roku współorganizował Letnią Szkołę Polską w Tomsku na Syberii. Od 2018 roku pracuje w dziale filmowym Instytutu Pileckiego, który nagrał 1500 notacji historycznych w ramach cyklu „Świadkowie Epoki”.

Dr Danuta Drywa, historyczka, wieloletni pracownik Muzeum Stutthof w Sztutowie, kierowniczką Działu Dokumentacyjnego. Prowadzi prace badawcze związane z Holocaustem. W zakres jej badań naukowych wchodzi także los ludności polskiej Pomorza Gdańskiego w czasie II wojny światowej. Jest autorką publikacji *Zagłada Żydów w obozie koncentracyjnym Stutthof w latach 1939–1945* (2001), *Säuberungsaktion na Pomorzu Gdańskim w świetle dokumentów obozu Stutthof w latach 1939–1942* (2015) oraz licznych artykułów dotyczących historii KL Stutthof, prowadzonych w oparciu o zachowaną dokumentację obozową. Ostatnią jej publikacją jest praca pt.: *Poselstwo RP w Bernie. Przemilczana historia* (2020).

Christian Frosch, reżyser i scenarzysta filmowy. W 1996 roku ukończył studia scenariuszowe i reżyserskie w Deutsche Film- und Fernsehakademie Berlin (DFFB), a następnie także m.in. klasę mistrzowską Tildy Swinton i Istvana Szabo. Jako scenarzysta i reżyser zrealizował pięć pełnometrażowych filmów fabularnych, m.in. *Murer – anatomia procesu* (2018) o procesie Franza Murera w Grazu z 1963 roku, kata Wilna, który pomimo złożonych przez ocalałych świadectw zakończył się wyrokiem uniewinniającym. Film otrzymał w 2019 roku Austriacką Nagrodę Filmową dla najlepszego filmu fabularnego.

Dr Filip Gańczak, dziennikarz, politolog, pracownik Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie. Zajmuje się naukowo tematyką niemiecką i polsko-niemiecką oraz środowiskiem filmowym w PRL. Autor książek: *Erika Steinbach. Piękna czy bestia?* (2008), *Filmowcy w matni bezpieczeństwa* (2011), *Polski nie oddamy. Władze NRD wobec wydarzeń w PRL 1980–1981* (2017, wyd. niemieckie 2020), *Jan Sehn. Tropiciele nazistów* (2020) i in.

Dr Tobias Herrmann, historyk, archiwista. W latach 1994–2006 studiował historię, politykę, ekonomię i filologię niemiecką. W 2006 roku uzyskał doktorat na uniwersytecie w Bonn (na podstawie pracy z zakresu historii średniowiecza). W latach 2006–2008 odbył staże w Archiwum Federalnym Niemiec (Bundesarchiv) i Szkole Archiwalnej (Archivschule) w Marburgu. W latach 2008–2012 pełnił funkcję dyrektora oddziału Bundesarchiv w Ludwigsburgu. Obecnie kieruje sekcją Spraw Ogólnoarchiwalnych Bundesarchiv w Koblencji (PR i stosunki międzynarodowe, planowanie strategiczne, komunikacja cyfrowa i inne).

Dr Tamás Kiss, historyk zajmujący się Imperium Osmańskim w okresie wczesnonowoczesnym, doktor w zakresie mediewistyki (Uniwersytet Środkowoeuropejski, 2016), programista i twórca m.in. oprogramowania do analizy tekstów turecko-osmańskich Rumi 1.0 oraz simonofstquentin.org. Jako kierownik projektów IT (w Qulto) odpowiada za humanistykę cyfrową, NLP i rozwiązania dla repozytoriów. We współpracy z Centrum Humanistyki Cyfrowej na Uniwersytecie Loránda Eötvösa (ELTE) w Budapeszcie prowadzi badania w zakresie humanistyki cyfrowej ze szczególnym uwzględnieniem repozytoriów i historii Imperium Osmańskiego.

Monika Maniewska, historyczka, archiwistka, absolwentka Wydziału Historii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Współautorka publikacji *Lista Ładosia. Spis osób, na których nazwiska w okresie II wojny światowej zostały wystawione paszporty latynoamerykańskie przez Poselstwo RP i organizacje żydowskie w Szwajcarii* (2019) i jej późniejszego wydania w języku angielskim. Kierownik Zespołu Pozyskiwania Archiwów w Instytucie Pileckiego.

Roger Moorhouse, historyk specjalizujący się w zagadnieniach związanych z Niemcami i Polską w okresie II wojny światowej. Autor wielu książek na ten temat, m.in. *The Devils' Alliance* (2014; wyd. pol. *Pakt diabłów*), *Berlin at War* (2012; wyd. pol. *Stolica Hitlera. Życie i śmierć w wojennym Berlinie*) i wielokrotnie nagradzanej pozycji *First to Fight* (2019) o kampanii wrześniowej 1939 roku, która ukazała się w Polsce pod tytułem *Polska 1939*. Profesor wizytujący w Kolegium Europejskim w Natolinie w Warszawie oraz członek Królewskiego Towarzystwa Historycznego w Londynie.

Dr Joanna Nikiel, historyczka. Doktor nauk humanistycznych, absolwentka historii i historii sztuki Uniwersytetu Wrocławskiego oraz studiów podyplomowych z zakresu międzynarodowego rynku sztuki i zarządzania projektami, stypendystka DAAD i KAAD. W 2018 roku obroniła pracę doktorską *Kształcenie architektów w Niemczech Wschodnich na przykładzie Kunsthochschule Berlin Weissensee w latach 1946–1970*. Współpracownik Uniwersytetu Wrocławskiego i Instytutu Pileckiego, badaczka historii Niemiec i Polski XX wieku.

Krzysztof Noworyta, twórca i producent projektów narracyjnych, w formie wystaw, filmów, produktów cyfrowych, które służą popularyzacji historii i kultury Polski. Współautor wystawy stałej Muzeum Historii Polski oraz wystawy stałej Muzeum Józefa Piłsudskiego w Sulejówku, wystawy-przeżycia „Śladami Jezusa” oraz wystawy „Zajezdnia strajkuje” dla Centrum Historii Zajezdnia we Wrocławiu. Wraz z Jackiem Dukajem tworzył koncepcję plastyczno-przestrzenną Centrum Literatury i Języka – Planeta Lem w Krakowie i koncepcję narracyjną kampanii Legendy Polskie dla Allegro. Producent dwóch części animacji „Niezwyrodnieni” dla Instytutu Pamięci Narodowej.

Kai Pfeiffer, autor komiksów i artysta plastyk. Tworzy różne projekty komiksowe, obejmujące fikcję, abstrakcję i reportaż. Od roku współpracuje z Instytutem Pileckiego, gdzie pracuje nad powieścią graficzną inspirowaną archiwami i odgrywa rolę opiekuna naukowego w programie dla niemieckich artystów komiksowych „Living Archiv”. Autor m.in. *Radioactive forever*, komiksu dokumentalnego o katastrofie reaktora jądrowego w Czarnobylu, który ukazał się w Japonii w 2012 roku w zbiorze *No Nukes*, red. Ryuichi Sakamoto. Kurator kilku wystaw komiksowych. W latach 2009–2014 wykładał sztukę komiksu w Kassel Art School. W 2018 roku razem z Ulli Lust wyreżyserował film dokumentalny *Urwald*, do którego przygotował również muzykę i dźwięk. Razem z ilustratorem Timem Dinterem stworzył serię paradokumentalnych komiksów „Der Flaneur”, która ukazała się w 2003 roku na berlińskiej stronie „Frankfurter Allgemeine Zeitung”. Od 2011 roku współtworzy artystyczny duet z brukselską artystką Dominique Goblet.

Hanna Radziejowska, koordynatorka, kuratorka, producentka i scenarzystka projektów kulturalnych i muzealnych. Absolwentka Instytutu Historii Uniwersytetu Warszawskiego. Pracowała w warszawskich instytucjach kultury i warszawskim samorządzie, m.in. w Muzeum Powstania Warszawskiego, Domu Spotkań z Historią, Centrum Nauki Kopernik, Urzędzie Dzielnicy Targówek m.st. Warszawy oraz w Muzeum Warszawy. Od czerwca 2017 do lutego 2018 roku dyrektor Instytutu Polskiego w Berlinie. Od kwietnia 2019 roku szefowa Instytutu Pileckiego w Berlinie. Wraz z Jackiem Fairweatherem współkuratorka wystawy „Ochotnik. Witold Pilecki i jego misja w Auschwitz”.

Barbara Schabowska, menadżerka, redaktorka, dziennikarka telewizyjna i radiowa. Ukończyła studia magisterskie w Instytucie Filozofii Uniwersytetu Warszawskiego oraz studia menadżerskie MBA w Warszawskiej Wyższej Szkole Biznesu. Przez ponad 10 lat pracowała w Programie 2 Polskiego Radia, gdzie przygotowywała i prowadziła audycje poświęcone historii kultury i filozofii, zrealizowała kilkaset reportażów na tematy kulturalne, historyczne i społeczne. W 2017 roku została Dyrektorem – Redaktorem Naczelną TVP Kultura, anteny, z którą współpracuje do tej pory. W czerwcu 2020 roku została dyrektorem Instytutu Adama Mickiewicza.

Dr Hanna Węgrzynek, historyk, zajmuje się dziejami Żydów w Polsce, w tym relacjami chrześcijańsko-żydowskimi, społecznością żydowską w Warszawie oraz kwestią prezentacji Zagłady w polskich podręcznikach historii. Autorka licznych publikacji poświęconych tej tematyce. Kuratorka wystaw, m.in. „Twarz getta” i „Mille ans des Juifs en Pologne”. Absolwentka studiów historycznych Uniwersytetu Warszawskiego i studium doktoranckiego w Instytucie Historii PAN. Pracowała m.in. w: Archiwum Głównym Akt Dawnych, Polskim Komitecie ds. UNESCO, Żydowskim Instytucie Historycznym i Muzeum POLIN. Uhonorowana odznaką „Zasłużona dla Kultury Polskiej”.

Tomasz Stefanek, historyk idei, muzealnik. Realizował projekty badawcze, edukacyjne i wystawiennicze we współpracy z Muzeum Powstania Warszawskiego i Muzeum Historii Polski. Współtwórca wystawy stałej Muzeum Emigracji w Gdyni. Autor wyboru publicystyki Tomasza Merty *Nieodzowność konserwatyzmu. Pisma wybrane* (2011) oraz zbioru esejów *Być albo nie być. Szkice o podmiotowości* (2016). Publikował m.in. w „Teologii Politycznej”, „Rzeczpospolitej” i „Polska The Times”. Pracuje w Instytucie Pileckiego.

Dr Mateusz Werner, filozof kultury, eseista, krytyk filmowy. Autor książki *Wobec nihilizmu. Gombrowicz, Witkacy* (2010), wydawca esejów Pier Paolo Pasoliniego *Po ludobójstwie* (2012), redaktor m.in. tomu *What Kieślowski Tells Us Today?* (2008) oraz *Polish Cinema Now! Focus on Contemporary Polish Cinema* (2010). Adiunkt na Wydziale Nauk Humanistycznych Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, kierownik sekcji studiów nad totalitaryzmami w Instytucie Pileckiego. Redaktor kwartalnika filozoficznego „Kronos”.

Dr hab. Andrzej Zawistowski, prof. SGH, historyk, specjalizuje się w historii gospodarczej, społecznej i politycznej XX w. Pracownik Katedry Historii Gospodarczej i Społecznej Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie oraz Instytutu Pileckiego. W latach 2012–2016 dyrektor Biura Edukacji Publicznej IPN, a w latach 2017–2020 kierownik Działu Historycznego Muzeum Powstania Warszawskiego. Autor kilkuset publikacji naukowych i popularnonaukowych, w tym monografii i podręczników. Współtwórca popularnonaukowego miesięcznika historycznego „Pamięć.pl”.

Konferencja jest simultanicznie tłumaczona na języki polski, angielski i niemiecki